

ORTOVA AFÉRA: MLYNÁŘ J. K. ORT KEŤAS, NEBO DOBRODINEC?

HYNEK OBERHEL

První poválečná léta byla v nově vzniklé Československé republice poznamenána celou řadou krizových jevů, které měly svoje kořeny v období 1. světové války. Patřila mezi ně i krize v zásobování, jejíž počátky lze pozorovat již v prvních dnech vypuknuté války. Ta se postupem času zhoršovala a v konečném důsledku vedla k neúnosnému růstu cen, nedostatku téměř všech komodit každodenní potřeby, k bujení černého trhu, k hladu a sociálnímu napětí. Nelegální obchod umožnilo mnoha lidem, zpravidla obchodníkům a výrobcům potravin, dostat se k velkému jmění. Vžilo se pro ně označení „keťas“¹ a jejich obchodní praktiky byly označovány jako „šmelina“².

Do této skupiny lidí patřil i Josef Karel Ort, mlynář z Koštic nad Ohří, který svými obchody za hranicí tehdy platných zákonů zaměstnával c. k. státní úřady již během války a po vzniku republiky i ty československé. Ačkoliv vlastnil mlýn v malé vesnici na pomezí polických okresů Roudnice a Louny, svými obchody dalece přesáhl hranice regionu a nakonec i hranice státní.

Činnost J. K. Orta během 1. světové války a krátce po ní doposud nebyla odborně zpracována, přestože se k ní dochovala bohatá pramenná základna. Dochovaný archivní materiál lze rozdělit do tří hlavních skupin. Vzhledem k rozsahu a závažnosti Ortových skutků byla jeho aféra sledována tiskem. Větší prostor celé kauze na svých stránkách poskytla periodika „Mlynář“, „Rudé proudy“ a „Venkov“. Okrajově se o kauze zmínil i regionální „Podřipan“ a celostátní „Národní listy“. Některá novínová tvrzení však badatel musí brát s rezervou a ověřovat je z dalších zdrojů.

Nesmírně cenným informačním zdrojem pro rozkrytí Ortovy trestné činnosti a pochopení mechanismů černého trhu je jeho trestní spis nesoucí značku Vr XXVIII 3962/19 z fondu „Krajský soud trestní Praha“ uloženého ve Státním oblastním archivu v Praze.

---

1 Slovo pocházející z německého *Kettenhändler* ve významu řetězový obchodník, respektive *Kettengeschäft* ve významu řetězový obchod.

2 Slovo nejasného původu pocházející snad z německého *Schmelemer*, *Schmälinger* čili podvodník.

Poslední velkou skupinou jsou dokumenty uložené ve Státním okresním archivu Litoměřice se sídlem v Lovosicích. Zde se například nacházejí presidiální spisy Okresního úřadu Roudnice nad Labem s několika zprávami o jeho činnosti v prvních měsících po skončení války. Dále dědické spisy J. K. Orta, jeho matky a jeho syna uložené ve fondu „Okresní soud Libochovice“. A nakonec řada jednotlivých zmínek o životě J. K. Orta ve fondech nejrůznější provenience.

Řadu zajímavých poznatků k životu rodiny Ortových, především z doby před 1. světovou válkou, nabízejí internetové stránky obce Koštice v sekci historie domů³, autorkou textů je Irena Hellerová, která je v kontaktu s potomky Ortovy rodiny.

Josef Karel Ort se narodil 29. dubna 1864 v Bystřici u Libáně v okrese Jičín.⁴ Jeho rodiče v roce 1882 prodali mlýn v Matrovicích u Mladé Boleslavi hraběti Albrechtu Kounicovi, majiteli panství Březno, a za utržené peníze zakoupili v hodnotě 3 000 zlatých mlýn v Košticích. Historie mlýna v Košticích sahá až do první poloviny 15. století a předchází majitelé – rodina Johnových na něm hospodařila více než 130 let.⁵ Josef Karel převzal mlýn od svých rodičů v roce 1886 společně se svojí ženou Antonií, rozenou Kopšovou, dcerou mlynáře z Horek u Mladé Boleslavi, se kterou se v téže roce oženil.⁶ Později vedl spor o věno s jejím otcem. Josef Karel měl tři sourozence: Annu – provdanou za lesního správce Bureše v Křelině u Jičína, Boženu – nejprve provdanou za JUDr. Eduarda Havláta, advokáta ve Slaném, a po ovdovění provdanou za Josefa Srba, ředitele Schöllerova dolu v Libušíně u Kladna, a bratra Jaroslava – ředitele České průmyslové banky v Praze.⁷

Ort byl moderní a podnikavý člověk s gymnaziálním vzděláním. Již následující rok po převzetí mlýna zahájil jeho rozsáhlou modernizaci. Finanční nouzi zaviněnou překotným investováním řešil odjezdem za výdělkem do Ameriky, protože nebyl schopen splácet půjčky a tchán mu odmítl pomoci. Ort před věřiteli vlastně utekl. Původně pomýšlel v Americe zůstat a přivést tam i svoji rodinu. Jeho manželka však nakonec potřebné peníze blíže nezjištěným způsobem sehnala, dluhy vyrovnala a Ort se vrátil do Koštic. Po návratu modernizaci mlýna dokončil a ten se stal prvním českým automatickým mlýnem.⁸

---

3 <https://obeckostice.cz/category/historie-domu/>

4 SOA Hradec Králové, Sběrka matrik východočeského kraje, sign. 87-3403, matrika N 1852–1875, kn. 5224.

5 Klempera, Josef: Vodní mlýny v Čechách VIII. Praha 2003. s. 110–111.

6 SOKA Litoměřice/Lovosice, fond Okresní soud (OS) Libochovice, inv. č. 92, IV – Pozůstalosti, poručení, opatrovnictva 1883–1885, spis IV/1885-23, kart. 32.

7 Hellerová, Irena: Historie domů v Košticích. Viz <https://obeckostice.cz/2018/08/16/historie-kostickeho-domu-c-p-33-a-57/> [31. 12. 2021].

8 Tamtéž.

Největší proměnou prošel mlýn v roce 1901, kdy jej na základě postřehů ze své cesty na pařížskou světovou výstavu nechal Ort vybavit nejmodernějším zařízením v hodnotě asi 200 000 korun tehdejší měny. Pohon šesti mlýnských kol nahradil turbínami, instaloval parní stroj, na světové výstavě v Paříži nakoupil moderní mlecí stroje. Bohužel na podzim roku 1901 mlýn zcela vyhořel, a tak jej Ort nechal znovu vystavět. Opět jej vybavit nejmodernějším zařízením s celkovými náklady okolo 250 000 korun, takže když vypukla 1. světová válka, disponoval moderním mlýnem o veliké výkonnosti.⁹

Od roku 1902 mlýn poháněla jedna Francisova turbína, od roku 1915 turbíny dvě. Vodní síla byla odhadována na 250 koňských sil, která nebyla zcela využita, a k tomu ještě rezervní parní pohon o síle 70 koňských sil. Kapacita semletí byla asi 3 vagóny obilí denně.¹⁰ V prostoru mlýna Ort zřídil elektrárnu a pekárnu, které sloužily celé obci. Koštická elektrocentrála poháněla nejen mlýn, ale napájela i pouliční osvětlení v celých Košticích. Mlýn dodával také elektřinu do domácností.¹¹

Mlynář Ort byl podporovatelem mnoha spolků a kulturních organizací. V roce 1897 spoluzaložil sbor dobrovolných hasičů v Košticích, je proto s podivem, že mu mlýn o čtyři roky později zcela vyhořel. V letech 1896-1902 byl starostou obce, prosadil zřízení pošty v obci, byl hlavním akcionářem výstavby trati Libochovice-Louny, měl první telefon v obci, zakládal hospodářské družstvo v Libochovicích, před 1. světovou válkou se stal dohlížejícím v koštické škole. Od roku 1898 vydával politicko-satirický časopis „Podřipské střely“.¹²

J. K. Ort měl dvě děti. Dcera Marie (*1887) se provdala za mlynáře Vojtěcha Loupala ze Starého Kolína a po smrti svého otce se stala dědičkou velké části jeho majetku. Syn Karel (* 11. 2. 1889) patřil k průkopníkům bezdrátové telegrafie. Jeho laboratoř patřila k nejlepším v celém Rakousku-Uhersku. Koštický mlýn se v letech 1908-1914 stal i významným místem výzkumu bezdrátového přenosu lidské řeči. V elektrárně ve mlýně byla na návrh Orta ml. zřízena akumulátorovna, elektrické články (60 kusů) byly napájeny dynamem o napětí 120 V a tato napěťová záloha sloužila při velkých a malých vodách, kdy musely být turbíny odstaveny. Elektrické články byly rovněž hojně využívány při pokusech s jiskrovou telegrafií a bezdrátovým vysíláním lidské řeči. Otec svému synovi právem předvídal světlou budoucnost a v jeho plánech ho podporoval. V té době mladý

9 SOA Praha, fond Krajský soud trestní (KST) Praha, inv. č. 1431, oddělení XXVIII – značka 44-4807 – spis Vr XXVIII 3962/19, fol. 686, kart. 1431.

10 Tamtéž.

11 Hellerová, I.: Historie domů v Košticích. Viz <https://obeckostice.cz/2018/08/16/historie-kostickeho-domu-c-p-33-a-57/> [31. 12. 2021].

12 Tamtéž.

Karel Ort publikoval více než 30 původních článků. Již v roce 1909 Karel Ort patentoval kondenzátorový mikrofon či publikoval výčet Edisonových patentů. Vlastním zařízením poslouchal jiskrovou telegrafii z lodí plujících na dalekých mořích. Společně se svým přítelem ing. Riegrem prováděl v Košticích první pokusy v Rakousku-Uhersku s bezdrátovým přenosem lidské řeči na vzdálenost 600 metrů. Studia zahájil na reálce v Lounech (kde byl členem školního orchestru prof. Krause), absolvoval však v Praze. Studoval v Berlíně, Eberswalde a v Karlsruhe, kde se stal roku 1911 inženýrem v oboru vysokých frekvencí, inženýrský titul však obhájil na technice v Praze. Bouřlivé události počátku 1. světové války jej přivedly do New Yorku, kde se stal spolupracovníkem Marconioho. Po skončení války se na krátko vrátil domů, ale již po jednom měsíci se vrátil do Ameriky. Tam dne 1. února 1920 v New Yorku zemřel¹³ na španělskou chřipku, o několik měsíců později byl pohřben v rodinné hrobce na koštickém hřbitově, kde nedávno přibyla i informační tabule.

Vraťme se ale k jeho otci. J. K. Ort nebyl pouze mlynářem, ale i hospodářem. K mlýnu postupně přikoupil pozemky osévané obilím o celkové rozloze kolem 80 korců. Zaměstnával asi 30 lidí ve mlýně, pekárně i v hospodářství. Všichni dostávali kromě platu také naturální dávky, které zcela pokrývaly jejich osobní spotřebu.¹⁴

V době, kdy mu zemřel syn, už byl ale odsouzen za hospodářskou kriminalitu k několikaměsíčnímu vězení a vysoké pokutě. Ve vězení pobyl necelé čtyři měsíce a zbytek trestu si odpykával na svobodě. Po propuštění se dál věnoval svému mlýnu a hospodářství. Zemřel osm let po propuštění a zanechal po sobě velké jmění, ale i dluhy, které zdědily manželka s dcerou. Podívejme se teď blíže na jeho kauzy.

Počátkem dubna 1919 byl na stránkách ústředního listu České strany agrární „Venkov“ otištěn titulek: „Milion cizozemských a našich peněz a korespondence zabaveny v zadrátovaných kufrech“¹⁵, orgán spolku mlynářů českomoravských „Mlynář“ psal o „Pokoutních obchodech“¹⁶ a časopis Československé strany sociálně demokratické na Podřipsku „Rudé proudy“ hlásaly „Provedte očistu Podřipska!“¹⁷ Začala tím ostře sledovaná kauza, kterou sami novináři nazvali „Ortovou aférou“.

---

13 SOKA Litoměřice/Lovosice, OS Libochovice, inv. č. 184, V – A – Věci pozůstalostní 1920–1921, spis A 146/20, kart. 74.

14 SOA Praha, KST Praha, inv. č. 1431, Oddělení XXVIII – značka 44-4807 – spis Vr XXVIII 3962/19, fol. 686, kart. 1431.

15 Venkov, č. 84, 8. 4. 1919, s. 8.

16 Mlynář, č. 8, 16. 4. 1919, s. 82.

17 Rudé proudy, č. 6, 18. 4. 1919, s. 1.

O týden dříve 31. března provedl Úřad pro potírání lichvy ve spolupráci s ministerstvem pro zásobování lidu podrobnou revizi v košťickém mlýně, která se nakonec protáhla až do 10. května. Během níž bylo v mlýně a dalších objektech nalezeno téměř 123 479 kg mlýnských výrobků a 18 807 kg obilí bez jakékoliv evidence či dokladů.¹⁸ Dále bylo v jedné kůlně nalezeno 5 014 kg otrub smíšených z poloviny se slunečnicovými slupkami, o nichž J. K. Ort tvrdil, že to bylo krmivo pro jeho vlastní potřebu. Ve skladu v Libochovicích pak byly téhož dne nalezeny v šesti kožených kufrech pevně zadrátovaných a zašitých do pytlů cennosti v nominální hodnotě 600 000 korun. Byly zde rakouské stříbrné koruny, peníze čínské, ruské, americké, dánské, italské a britské libry šterlinků. Dále cenné papíry v hodnotě 100 000 korun, další cennosti v podobě stříbrných tabaterek či českých granátů a především Ortova obchodní korespondence. Téměř vše pocházelo z obchodování na černém trhu, jehož kořeny sahaly do doby 1. světové války, a které se protáhlo do prvního poválečného roku. Majitel košťického mlýna byl zatčen, poslán do vazby a příslušné úřady začaly vyšetřovat jeho nelegální činnost.

Když v roce 1914 vypukla válka, stal se košťický mlýn smluvním mlýnem válečného obilního ústavu, ale měl povoleno i námezdní mletí.¹⁹ V roce 1915 byl mlýn smluvním, ale s vědomím roudnického hejtmanství i válečného obilního úřadu mlet i námezdně. V dubnu 1916 byla smlouva vypovězena a Okresní hejtmanství z něj udělalo mlýn čistě námezdní. V srpnu 1917 byl mlýn úředně uzavřen, ale po zakročení různých aprovizačních ústavů byl již od 1. září opět uveden do provozu jako mlýn smluvní,²⁰ aby Obilní ústav mohl kontrolovat jeho výkonnost. Kontrola však probíhal nedbale a Ort se válečnými předpisy pro smluvní mlýny a mlynáře obecně vůbec neřídil. Mlet i pro samozásobitele, kteří se k němu sjížděli ze širokého okolí, a on je nechtěl odmítat, vyměňoval mlynářské výrobky za obilí (což dělal i před válkou), a co získal navíc, prodával pak ve velkém na celé vagóny za ceny daleko vyšší než úředně stanovené.²¹

Kromě toho prodával mouku i v malých dávkách. Posílal ji poštou i dráhou svým známým i neznámým a také osobám úředním a veřejně činným. Objem učiněného maloprodeje však byl nesrovnatelný s velkoprodejem prováděným na vagóny.

Výměna mlýnských výrobků za obilí probíhala jednak přímo v košťickém mlýně, kde ji obstarával stárek Jiří Hladík, jednak v libochovickém skladu, kde ji

18 SOA Praha, KST Praha, inv. č. 1431, Oddělení XXVIII – značka 44-4807 – spis Vr XXVIII 3962/19, fol. 557 m, kart. 1431.

19 Smluvní mlýny mohly mlít mouku pouze pro potřeby státních úřadů. Námezdní mlýny mohly mlít pro kohokoliv, kdo zrovna potřeboval.

20 SOA Praha, KST Praha, inv. č. 1431, Oddělení XXVIII – značka 44-4807 – spis Vr XXVIII 3962/19, fol. 686–657, kart. 1431.

21 Tamtéž, fol. 556.

měl na starost skladník Ludvík Novák. Za 100 kg pšenice vyměňoval 60 kg mouky nulky nebo 50 kg krupice, za 100 kg ječmene 50 kg mouky, za 100 kg žita také 50 kg mouky. Tímto způsobem mělo být denně vyměněno 10, 20 i 30 fůr²² obilí za mouku.

Nejmodernější vybavení mlýna umožňovalo snížit promelek²³ na nejmenší možné procento, proto byla výměna obilí za mouku pro Orta tak výhodná a díky této výhodě získával značné zásoby mlýnských výrobků, s nimiž volně obchodoval na černém trhu za ceny vyšší, než byly úředně stanovené.²⁴ Ort sám doznal, že veškeré cenné papíry a cizí měna (kromě akcií průmyslové banky v nominální hodnotě 100 000 korun) koupil z peněz, jež utřžil z nelegálního obchodu.

Nicméně tyto výměny byly oboustranně výhodné. Dodavatelé nemuseli čekat na semletí a platit za něj, nemuseli jezdit do vzdálenějších mlýnů a především v některých mlýnech s daleko horším technickým vybavením bylo potřeba na konečných 50–60 kg mlynářských produktů i 200 kg obilí. Mlýnské výrobky prodával jednak přímo konsumentům, jednak prostřednictvím obchodníků a agentů. Hlavním zprostředkovatelem byl obchodník Richard Bauer z Teplic, s nímž Ort realizoval své největší obchody. Tomu bylo uděleno Okresním hejtmánstvím v Teplicích povolení k nákupu potravin a krmiv a obchodu s nimi. Dalším zprostředkovatelem několika velkých dodávek byl František Šašek, obchodní zástupce Sulcovy vinařské firmy v Praze, jenž k takovému obchodování ale oprávnění neměl.²⁵ Ve spolupráci s Richardem Bauerem byly realizovány velké obchody např. s konzumem Poldi Kladno, s firmou Mühlig Řetenice u Teplic, Dělnickým konzumním spolkem v Teplicích, válečnou kuchyní v Teplicích nebo přímo s obcí Teplickou.²⁶ S Františkem Šaškem realizoval dodávky mlýnských výrobků záložní nemocnici č. 2 v Praze u Rudolfiny a tábora uprchlíků v rakouském Cmuntu.²⁷

Další obchody Ort uzavřel s prostředníkem Eduardem Budlovským. Sám obchodoval třeba s Rolnickým akciovým cukrovarem v Lounech nebo s vojenskou posádkou v Mostě. Zajímavý obchod uzavřel s Františkem Sojákem, zástupcem firmy Weismann v Ústí nad Labem, se kterým směnil mouku za uhlí v poměru 1: 100. Svůj největší obchod uzavřel s firmou Mannesmannröhrenwerke v Chomutově, kam v době od července do října 1918 dodal 113 702 kg mlýn-

---

22 „Fůra“ – blíže neurčené množství, obvykle označující plně naložený vůz.

23 Ztráta obilí a mouky při mletí. V Ortově mlýně se pohybovala kolem 1%.

24 SOA Praha, KST Praha, inv. č. 1431, Oddělení XXVIII – značka 44-4807 – spis Vr XXVIII 3962/19, fol. 557, kart. 1431.

25 Tamtéž.

26 Tamtéž, fol. 557 d – 557 h.

27 Tamtéž, fol. 557 h – 557 i.

ských výrobků za 1 658 905 korun, při ceně 15–16 korun za kg.²⁸ Pro Vítězslava Abelese, který byl souzen v samostatné větvi, mlel všelijaké krmivo, zejména slunečnicové slupky. Ort před soudem přiznal, že do některých zásilek pro Abelese přimíchal také pšeničné otruby a to bez jeho vědomí.²⁹

Podle výsledků policejního šetření si měl Ort obchodováním na černém trhu přijít úhrnem na 3 219 605 korun a 45 haléřů za prodej téměř 344,6 tuny mlýnských výrobků.³⁰

Co se týká dopravy, dělo se tak obvykle po železnici na vojenské nákladní listy, které si opatrovali objednavatelé, neboť se nejčastěji jednalo o podniky s vojenskou správou. V některých případech se tak stalo na blanco odběrné listy vydané okresním hejtmanstvím, které prý Ortovi zbyly z doby, kdy mlel pro aprovizace v Libochovicích. Nebylo prokázáno, že by Ort používal falešná dopravní osvědčení.³¹

Na konci války bylo možné prostřednictvím koštického mlýna přispívat do dobročinného fondu „České srdce“ v Praze. Bylo zjištěno, že Ort skutečně posílal darem chléb, kroupy, krupky, krupici i mouku. Dne 13. ledna 1919 dokonce poslal do Prahy celý vagón. Nezapomínal však na své osobní zájmy. K zásilce přibalil dodávky pro své známé, např. pro hoteliéra Opla z hotelu „Palace“, kterou si nechal zaplatit, popř. pro nějakého herce Národního divadla, se kterým vyjednal, aby mu byla rezervována lóže pro jeho společnost.³²

Koštický mlýn nefungoval 365 dní v roce a v letech válečných nebyl vytížen ani na 15 %. Od válečného obilního ústavu dostával příděly v letech 1918 a 1919 na 130 vagónů ročně a příděly byly stále stejné. Na mletí námezdní připadalo asi 10 %, kapacita mlýna byla tedy využita maximálně na 25 %. Ort tvrdil, že mlýn měl kapacitu na 1000 vagónů ročně, ale semlelo se pouze 250.³³

Během posledního válečného roku byly mu stále poukazovány mlecí výkazy od různých hejtmanství, zejména po převratu. Rolníci si stěžovali, že jsou odkazováni na jiné vzdálené mlýny, a tak k němu jezdilo i v této době smluvní mnoho rolníků a on jim mlel mouku na výkazy nejen hejtmanství roudnického, ale i lounského, mosteckého, bílinského, litoměřického a slánského. Mlecí výkazy byly v podstatě povolenkami k mletí, které platily pouze v obvodu příslušného

28 Úředně stanovené maximální ceny mouky se během války měnily. Většinou se pohybovaly v rozmezí 50–80 haléřů za 1 kg.

29 SOA Praha, KST Praha, inv. č. 1431, Oddělení XXVIII – značka 44-4807 – spis Vr XXVIII 3962/19, fol. 557 i – 557 l, kart. 1431.

30 Tamtéž, fol 557 m – 557 n.

31 Tamtéž, fol 557 m.

32 Tamtéž, fol 556 c.

33 Tamtéž, fol. 688.

hejtmanství, ale Ortovi stařilo pouze to, že mlel na úřední výkazy. Novou smlouvu nájemní podepsal 5. 8. 1918 a smluvní poměr trval až do dubna 1919. Ort byl přesvědřen, že má od hejtmanství práva i k mletí námezdnému.³⁴

O tom, že Ort provádí nekalé obchody, se celkem všeobecně vědělo a jeho jméno se pravidelně objevovalo na stránkách novin.³⁵ Když po skončení války probíhaly v roudnickém okrese dělnické protesty a stávky, byl v nich často zmiňován.³⁶ Figuroval v roudnické aféře „Lobkovic-Abeles“ na podzim 1919 jako jedna z vedlejších postav, proti které se obracel hněv davu.³⁷ Když se 24. května 1919 v Libochovicích konala demonstrace proti všeobecné drahotě, nesl dav městem symbolickou šibenici s vycpaným pytlovým panákem s nápisem „Ort arcikeřas“.³⁸ Během prosincové generální stávky v roce 1920, která měla na Libochovicku značnou odezvu, byl kořtický mlýn jedním z míst, kde vznikla závodní rada.³⁹

V době Ortova vyšetřování a výkonu trestu hospodařila v kořtickém mlýně Ortova manželka. Bylo sice zamýšleno mlýn propachtovati skladmistru Novákovi, ale Válečný obilní ústav to překazil, mlýn sice uzavřen nebyl, ale nedostával žádné zakázky. Až teprve když paní Ortová ohlásila živnost, začalo se opět mlít.⁴⁰

Společně s J. K. Ortem stanulo před soudem dalších pět osob: Richard Bauer – již trestaný obchodník z Teplic, František Šašek – obchodní zástupce z Prahy, Eduard Budlovský – již trestaný obchodník s pytli z Loun, Ludvík Novák – skladní mistr z Libochovic, Jiří Hladík – stárek kořtického mlýna z Křesína.⁴¹ Trestní řízení proti obchodnímu partnerovi z Roudnice Vítězslavovi Abelesovi a spol. bylo zahájeno později a vedeno samostatně⁴².

J. K. Ort byl obřalován, že v letech 1917, 1918 až do dubna 1919 v Kořticích a v Praze vyměňoval neoprávněně mlýnské výrobky za obilí a ty pak podloučně prodával. Touto výměnou měl získat asi 344 627 kg obilí, které dál prodával za vysoké ceny. Čímž se pouštěl do pletich, které ceny předmětů potřeby stupňovaly, a tím těžce ohrořoval veřejné zájmy. Dále že prodal asi 344 627 kg mlýnských výrobků za více

---

34 Tamtéž, fol 687.

35 Rudé proudy, č. 3, 27. 3. 1919, s. 4.

36 Rudé proudy, č. 28, 19. 9. 1919, s. 5.

37 Grisa, Jan a kol.: Aféra Lobkovicz-Abeles, rok 1919 v Roudnici. In: Rok 1918 nejen na Ústecku – kapitoly z počátků republiky. Ústí nad Labem 2018, s. 232–247.

38 SOKA Litoměřice/Lovosice, fond Okresní úřad (OÚ) Roudnice nad Labem, presidiální spis č. 205/1919 – „Zpráva o drahotních výtržnostech“, kart. 33.

39 Grisa, Jan: „Ať teče krev, nám již je všechno jedno.“ Odraz prosincové generální stávky roku 1920 na Libochovicku. In: Porta Bohemica. Litoměřice 2019, s. 112.

40 SOA Praha, KST Praha, inv. č. 1431, Oddělení XXVIII – značka 44-4807 – spis Vr XXVIII 3962/19, fol. 688, kart. 1431.

41 Tamtéž, fol 554.

42 Tamtéž, fol. 553.

než 3 219 605 korun. Čímž žádal za předměty potřeby přemrštěné ceny, využívaje při tom mimořádných poměrů válkou vyvolaných, a tím veřejné zájmy zvláště těžce ohrozil. A konečně, že úmyslně a neprávem zcizil zabavené zásoby mlýnských výrobků získaných ve váze asi 344 627 kg, jejichž hodnota převyšovala 500 korun.⁴³

Ort již jednou před soudem stanul, a to v roce 1916 kdy byl vyšetřován Krajským soudem v Litoměřicích pro podobné přečiny, ze kterých byl obžalován v roce 1919, tehdy byl osvobozen.⁴⁴

Richard Bauer byl obžalován, že v letech 1917, 1918 až do dubna 1919 v Praze, v Teplicích, na Kladně a v Mostě koupil od J. K. Orta neoprávněně mlýnské výrobky ve váze asi 157 869 kg za vysoké ceny a prodal je podloudně dál za ceny navýšené o svou provizi, čímž se pustil do pletich, které ceny předmětů potřeby stupňovaly, a tím těžce ohrožoval veřejné zájmy. Déle že prodal mlýnské výrobky a žádal za předměty potřeby přemrštěné ceny, využívaje při tom mimořádných poměrů válkou vyvolaných, při čemž jeho trestným činem bylo dosaženo nespravedlivého zisku převyšujícího 2 000 korun. A konečně, že úmyslně a neprávem zcizil zabavené zásoby mlýnských výrobků získaných ve váze asi 157 869 kg, jejichž hodnota převyšovala 500 korun.⁴⁵

František Šasek byl obžalován, že v letech 1917 a 1918 v Praze zprostředkoval J. K. Ortovi za provizi 4 048 korun a 7 haléřů podloudný prodej mlýnských výrobků ve váze 31 435 kg pro Karla Nováka a pro tábor uprchlíků ve Cmuntě⁴⁶, čímž se pouštěl do pletich, které ceny předmětů potřeby stupňovaly.⁴⁷

Eduard Budlovský byl obžalován, že od ledna do května 1917 v Košticích, Lounech a Mostě koupil neoprávněně od J. K. Orta mlýnské výrobky ve váze asi 4 521 kg za vysoké ceny a prodal je podloudně dále za ceny zvýšené, čímž se pouštěl do pletich, které ceny předmětů potřeby stupňovaly. Dále že úmyslně a neprávem zcizil zabavené zásoby mlýnských výrobků získaných ve váze asi 4 521 kg, jejichž hodnota převyšovala 500 korun.⁴⁸

Ludvík Novák byl obžalován, že v roce 1918 až do března 1919 ve skladu v Libochovicích vyměňoval pro J. K. Orta mlýnské výrobky za obilí a odevzdával mu obilí tímto získané k provádění podloudných obchodů. K vykonání zlého skutku J. K. Ortovi pomáhal a k bezpečnému vykonání tak přispěl.⁴⁹

43 Tamtéž, fol. 554.

44 Tamtéž, fol. 688.

45 Tamtéž, fol. 554–555.

46 Jedná se o rakouský Gmünd.

47 SOA Praha, KST Praha, inv. č. 1431, Oddělení XXVIII – značka 44-4807 – spis Vr XXVIII 3962/19, fol. 555, kart. 1431.

48 Tamtéž.

49 Tamtéž.

Jiří Hladík byl obžalován, že v letech 1917, 1918 až do dubna 1919 v koštickém mlýně pro J. K. Orta vyměňoval mlýnské výrobky za obilí a odevzdával mu obilí takto získané k provádění podloudných obchodů. K vykonání zlého skutku J. K. Ortovi pomáhal a k bezpečnému vykonání tak přispěl.⁵⁰

Hlavní přelíčení se konalo u Zemského trestního soudu v Praze ve dnech 8.–12. srpna 1919 pro trestné činy proti §23 odst. 4 a 5 (pletichy), §20 odst. 3 (předražování) a přečiny proti §20 odst. 2 písmeno a) a b) císařského nařízení ze dne 24. 3. 1917, č. 131 ř. z. a přečiny proti §32 odst. 2 a 4 císařského nařízení ze dne 26. 5. 1917, č. 235 ř. z.⁵¹ Soud dával Ortovi za vinu neoprávněnou výměnu mlýnských výrobků za obilí na úkor osob, jež mu obilí dodávaly. Následně podloudné prodeje mlýnských výrobků za přemrštěné ceny byly kvalifikovány jako „pletichy, neboť to byly lstivé rejdy poctivému provozování živnosti mlynářské cizí a zákonným předpisům pro dobu mimořádných poměrů válkou vyvolaných vydaným se příčící, jimiž bylo působení státní moci na tvoření cen překaženo a které byly také způsobilé ceny předmětů potřeby stupňovati.“⁵² Ort si byl dobře vědom toho, co dělá a sám svoji činnost u soudu označoval jako nelegální. Uvedl, že nařízení z let 1914–1917 znal. Rovněž věděl, že obchod s moukou a obilím státem zabaveného je zakázán. Podle nařízení se tehdy nikdo vůbec neřídil, protože prostě nemohl.⁵³

Josef Ort trpěl silnou cukrovkou s druhotnými vředy a flegmonami bérce, které mu během soudního líčení nedovolovaly dlouho stát, a při výsleších musel sedět, což doložil i lékařským vysvědčením.⁵⁴

Během soudního líčení v jednu chvíli Ortův ošetřující lékař konstatoval, že obžalovaný je rozechvěn a že má vysoký srdeční tep a pro rozechvění nemůže dále souvisle odpovídat. Soud se rozhodl v líčení pokračovat, ovšem Ort již nevypovídal a po zbytek dne byl líčení pouze přítomen.⁵⁵

Zemský soud v Praze shledal Orta vinným, že v letech 1917, 1918 až do dubna 1919 provozoval podloudný obchod s mlýnskými výrobky a obilím. V rozporu s platnými předpisy nakupoval obilí za vyšší ceny, než byly úředně stanovené. Obilí za mlynářské výrobky vyměňoval za účelem zpracování a dalšího prodeje. Soud prokázal obchody s více než 300 tunami mlynářských výrobků. Svoji činností se pustili do pletich způsobilých, aby cenu předmětů potřeby stupňovaly, požadovaly

---

50 Tamtéž, fol. 555.

51 Tamtéž, fol. 557 m – 557 n.

52 Tamtéž, fol. 557 n.

53 Tamtéž, fol. 686.

54 Tamtéž.

55 Tamtéž, fol. 689.

za ně přemrštěnou cenu, a tím obzvláště těžce ohrozili veřejné zájmy. Rozsudek zněl 15 měsíců těžkého žaláře a pokuta ve výši 300 000 korun. Do výše trestu byla započítána délka zajišťovací a vyšetřovací vazby. Cenné papíry a cennosti v hodnotě převyšující 600 000 korun zabavené Ortovi při zatýkání propadly ve prospěch státu. Rovněž neprokázané přebytky téměř 124 tun výrobků v ceně 71 000 korun nalezené při razii propadly státu. Navíc byl Ort postaven pod policejní dohled a zbaven volebního práva.⁵⁶

Soud přihlédl k několika polehčujícím okolnostem. Konzumnímu spolku v Teplicích dodal 4,5 tuny krup bezplatně. Českému srdci v Praze a ve Vídni, ale také ústavům chudých obce Libochovice a Roudnice a různým vojenským lazaretům četné mlýnské výrobky daroval.⁵⁷ Dále soud přihlédl k jeho doposud bezúhonnému chování. Soudní řízení nemělo za následek odnětí živnostenského oprávnění, neboť by to vedlo k uzavření mlýna a narušení zásobování roudnického okresu.⁵⁸

Richard Bauer byl odsouzen na 8 měsíců těžkého žaláře a peněžité pokutě 50 000 korun.⁵⁹ Ludvík Novák odsouzen na 6 týdnů tuhého vězení⁶⁰, Jiří Hladík odsouzen na dva měsíce tuhého vězení a peněžité pokutě 1 500 korun⁶¹, Eduard Budlovský odsouzen na 3 týdny tuhého vězení a peněžité pokutě 1 000 korun, František Šašek odsouzen na 14 dní tuhého vězení a peněžité pokutě 1 000 korun.⁶²

Všichni obžalovaní se následně proti rozsudku odvolali. Nejvyšší soud jejich případ přezkoumal a 5. března 1920 vynesl rozhodnutí. Většinu stížností zamítl jako neodůvodněné a většinu odsouzených ponechal v platnosti tresty vynesené Zemským soudem, byť v několika případech zrušil jejich vinu proti některým paragrafům a učinil zajímavý nález: „Odňali-li tedy J. K. Ort a Richard Bauer takové množství obilí státní dispozici a prodali-li mlýnské výrobky z něho bez ingerence státní, byly tím podle přesvědčení nalézacího soudu zájmy státní zvláště těžce ohroženy.

Leč pro tento právní závěr není ve výsledcích řízení a ve zjištěných okolnostech dostatečného skutkového podkladu. Závěr takový byl by správný tenkrát, kdyby zároveň bylo dokázáno, že ono množství obilí, resp. mlýnských výrobků bylo nejen odňato dispozici státní, ale buď všechno neb aspoň z valné části dodá-

56 Tamtéž, fol. 737–738.

57 Tamtéž, fol. 764.

58 Tamtéž, fol. 734.

59 Tamtéž, fol. 738.

60 Tamtéž, fol. 638.

61 Tamtéž, fol. 739.

62 Tamtéž, fol. 739.

no na místa a lidem, kteří státním přidělem již opatřeni byli, nebo do oblastí, jež leží mimo veřejný zájem našeho, resp. tenkrát ještě rakousko-uherského státu. V tomto směru však neposkytují výsledky řízení a děj nalézacím soudem zjištěný pro výrok soudu, odsuzující pro zločin žádné dostatečné opory.

Podle těchto výsledků byly totiž mlýnské výrobky jednak přímo J. K. Ortem, jednak prostřednictvím jiných osob, téměř výhradně dodány na místa, kde hrozil a částečně již panoval hlad v míře nejvyšší, zejména mezi dělnictvem, kde hrozilo státu v nejvyšší míře nebezpečnoství vzpoury mass, hladem k zoufalství doháněných. A není též bez významu okolnost, že veškeré obiloviny, obžalovanými vyvezené, zůstaly v hranicích staré rakouské říše.

(...) Byly tedy mlýnské výrobky v daném případě vyvezeny z krajiny hospodářsky bohatší, kde nouze nebyla ještě tak pronikavého, veškeren život ohrožujícího stupně, do krajín plodinově chudších, kde bída nabyla již rázu katastrofálního a velmi značnou měrou ohrožovala nejen způsob a ráz výživy, nýbrž přímo život obyvatelstva. Při tom nelze přehlédnouti, že i po odvezení oněch mlýnských výrobků zůstala výživa Podřipska ještě celkem aspoň taková jako výživa jmenovaných horských končin i po dovezení výrobků těch, a že správy průmyslových závodů, konsumů a obcí chtěly opatřením obilnin jen hladu, nespokojenosti, zastavení práce, nepokojům a bouřím domácím zabrániti, čehož také povšechně bylo dosaženo bez zvláštního ohrožení obživy Podřipska, a že jen proto staraly se samy o dovoz mlýnských výrobků pod rukou, poněvadž státní správa následkem daných výjimečných válečných poměrů nebyla s to bezvadně fungovati a potřebné obilniny sama opatřiti.⁶³

Výsledkem bylo snížení trestu na odnětí svobody v délce 6 měsíců, snížení pokuty na 200 000 korun. Cenné papíry a cennosti zajištěné při razii propadly státu do výše 500 000 korun, přičemž ponechává se Ortovi možnost cenné papíry uložené u schovacího úřadu soudního v Praze vykoupit po složení částky 500 000 korun.⁶⁴

Mlynář Ort nakonec pobyl ve vězení pouze v době od 2. dubna do 24. července 1919⁶⁵, před zahájením soudního přelíčení byl propuštěn na svobodu a do vězení se již nevrátil, pravděpodobně ze zdravotních důvodů. Dne 6. dubna 1922 dostal milost od prezidenta republiky a jeho zbývající trest byl změněn v peněžitý trest 300 000 korun⁶⁶. Pokuta byla uhrazena v plné výši dne 27. června 1922 a použita na dobročinné účely.⁶⁷

---

63 Tamtéž, fol. 920–921.

64 Tamtéž, fol. 916.

65 Tamtéž.

66 Tamtéž, fol. 1237.

67 Tamtéž, fol. 1256.

J. K. Ort zemřel 8. dubna 1927 v sanatoriu v pražském Podolí, kde se léčil s cukrovkou (diabetes mellitus).⁶⁸ Po jeho smrti bylo zahájeno dědické řízení, které se táhlo neuvěřitelných 14 let a stalo se tak podivuhodnou tečkou za jeho životem. V předtuše konce své životní pouti stihl ještě 1. dubna 1927 sepsat pevnou rukou svoji poslední vůli, ta však byla soudem nalezena až dva roky po zahájení řízení. V prvé řadě zde uvedl své představy o uložení svých tělesných ostatků a odmítl okázaly pohřeb. Několik málo cenností odkázal svému synovci a dvěma neteřím. Zbylý majetek rozdělil mezi svoji manželku, dceru a jedinou vnučku. Dědictví zahrnovalo polovinu mlýna v Košticích, pozemky a budovy v několika obcích včetně mrtvého a živého inventáře, podíl mlýna ve Starém Kolíně, bankovní vklady, akcie a podíly různých průmyslových závodů a pražského Melantrichu. Ort měl veškerý nemovitý majetek psaný na polovic se svojí manželkou, do dědického řízení tak byl přihlášen majetek v hodnotě 3 663 879 korun a 35 haléřů. Dále odkázal čtyřem hasičským sborům z okolních obcí po 200 korunách, dvěma tělocvičným jednotám po 200 korunách, na fond pro postavení Husova pomníku v Libochovicích 200 korun, na opravu cesty na koštickém hřbitově 400 korun, na ošacení chudých z Koštic 200 korun, na školní knihovnu v Košticích 200 korun a Národní jednotě severočeské v Praze 200 korun.⁶⁹

Hlavním důvodem nekonečně se táhnoucího řízení byly nároky stále se přihlašujících věřitelů a posuzování jejich nároků. V konečném důsledku bylo dědictví zatíženo dluhy ve výši 4 316 618 korun a 39 haléřů. Dědicové i přes značné předložení 652 739 korun a 4 haléře své dědické podíly přijali.⁷⁰

Poslední rekonstrukci koštického mlýna provedla v roce 1947 vnučka Josefa Orta Marie Loupalová (*1912) se svým manželem Josefem M. Blížencem. Mlýn byl v roce 1948 znárodněn a majitelé i s dvěma dětmi se museli vystěhovat. Majetek v Košticích převzaly nejprve Severočeské mlýny n. p. a pak JZD Košnice, které mlýn změnilo ve sklady.⁷¹ Po roce 1989 byly zdevastované objekty vráceny restituentským, kteří je prodali současnému majiteli. Ten s rodinou obnovil vodní elektrárnu a postupně objekty rekonstruuje.

Josef Karel Ort byl rozporuplnou osobou. Na jednu stranu to byl moderně smýšlející člověk, který se nebál inovací a do moderních vymožeností byl ochoten investovat nemalé částky. Zároveň to byl podporovatel řady spolků a projevoval

68 SOKA Litoměřice/Lovosice, OS Libochovice, inv. č. 265, IV – D – Věci pozůstalostní č. 338-447, 1941 – spis D 338/41 (D 132/27), kart. 167.

69 SOKA Litoměřice/Lovosice, OS Libochovice, inv. č. 265, IV – D – Věci pozůstalostní č. 1-252, 1927 – spis D 132/27, kart. 130.

70 Tamtéž.

71 Hellerová, I.: Historie domů v Košticích. Viz <https://obeckostice.cz/2018/08/16/historie-kostickeho-domu-c-p-33-a-57/> [31. 12. 2021].

i sociální cítění. Beze sporu byl obratným podnikatelem, který své hospodářství neustále rozvíjel, své zisky promyšleně zhodnocoval a některé jeho projekty slouží svému účelu dodnes. Na druhou stranu byl souzen a odsouzen za hospodářskou kriminalitu, protože v ekonomicky složité době 1. světové války přišel ke značnému jmění nelegálním obchodem a ignorováním platných předpisů a nařizení. Prostudované prameny však neposkytly jednoznačnou odpověď na otázku, zda se „keřasem“ stal z pouhé vypočítavosti a ziskuchtivosti, nebo spíše souhrou mimořádných okolností. Nicméně mlýn, který svojí prací vybudoval, stojí na břehu Ohře i sto let po vyvrcholení jeho aféry téměř v nezměněné podobě a dál na své fasádě nese označení „První český automatický mlýn Josefa K. Orta“.

The Ort Affair: The Miller J.K. Ort – A Profiteer or a Philanthropist?

A wide range of crisis phenomena that had roots in the Great War affected the first post-war years of the newly established Czechoslovak Republic. They included the supply crisis leading to an unacceptable increase in prices, shortage of almost all daily commodities, a thriving black market, hunger, and social tension. Illegal business helped many people, mostly foodstuff traders and producers, to make a fortune.

Josef Karel Ort was a remarkable figure connected with the mill on the Ohře River in Koštice, North Bohemia. Although his businesses violated the law, Ort provided work for the imperial and royal state authorities during the war and afterwards also the Czechoslovak ones. His illegal businesses crossed the regional borders and eventually those of the state as well. When Ort was arrested in April 1919 and taken to court, the journalists called his case 'The Ort Affair'. The judicial proceedings uncovered his illegal businesses that took advantage of the catastrophic supply situation, imposed several custodial sentences, impounded several tens of tons of corn and miller's products, imposed an enormous financial penalty, and finally the court of appeal issued a ruling that, colloquially speaking, turned the villain into a hero.

Part of the article is specifically devoted to Josef Karel Ort, a modern-thinking man, sponsor of many fellowships, and pioneer of modern conveniences. His family situation did not fall into oblivion either. After his death in 1927, he left behind immense wealth, debts, and an exceptional life story.